

DÔLEŽITOSŤ SVÄTÉHO PÍSM V AUGUSTÍNOM OBKAVOVANÍ KREŠŤANSTVA

Marcela Andoková

Abstrakt: The importance of the Holy Scripture in Augustine's Discovery of Christianity. The main focus of this paper is to present Augustine as a man searching for the true wisdom which leads to happiness. First of all we try to point out which role the Bible plays on his way of searching the truth and wisdom. At the same time we pay particular attention to Augustine, preacher and bishop whose first task was to study the Scripture and to preach God's word to his believers. On his intellectual way towards Christianity it was Cicero's dialogue *Hortensius* the reading of which considerably changed Augustine's attitude towards worldly career and wealth. Since then he started to read the Bible and he could not find peace until he became a Christian deeply rooted in the truth presented by the Christ. Moreover, Augustine was the first Christian intellectual who proved to find reconciliation between the Christian and ancient pagan traditions, and as the first one had defined what was to be understood by Christian culture. In this regard his treatise *De doctrina christiana* is of great interest for us. It is considered to be a work on the Christian culture, and especially in its second book one finds the answer to the question how Christians can positively get use of the results of the profane knowledge and turn it to their own benefit. No matter how much the profane knowledge can be useful for Christians, it is not necessary, because all important knowledge is contained in the Scriptures.

„Jednoznačne, napísal Cicero, my všetci chceme byť blažení.“ (*De Trin.* XIII, 4, 7) Je zaujímavé, že pri úvahách nad blaženosťou prichodí Augustínovi na myseľ práve tento Ciceronov výrok pochádzajúci z jeho dialógu *Hortensius*, čítanie ktorého zásadne zmenilo celý jeho život a zapálilo v ňom plameň túžby po hľadaní múdrosti a pravdy (por. *Conf.* VIII, 7, 17).¹ Čo ale predstavovali v očiach Augustína a jeho súčasníkov slová „vita beata“ (blažený život)? Rozhodne nešlo o zriedkavý pojem, keďže prakticky všetky filozofické či náboženské sekty tej doby sľubovali, každá svojím spôsobom, šťastie či blaženosť svojich členov. Dosvedčujú to aj spisy s rovnakým názvom z pera takých význačných osobností rímskych dejín, k akým nesporne patrila napríklad známy rím-

¹ Cicero (106 – 43 pred Kr.) vyžadoval vo svojej dobe od budúcich rečníkov filozofickú formáciu. Táto tradícia nebola neznáma ani v Augustínových časoch. Augustín sám v *Confessiones* III, 4, 7 spomína, že pri štúdiu narazil na jednu Ciceronovu filozofickú knihu, ktorá obsahovala povzbudenie k filozofii a volala sa *Hortensius*. Tento dialóg nazval Cicero podľa svojho najväčšieho rivala vo výrečnosti vo vtedajšom Ríme. Kniha sa žiaľ stratila, našťastie sa z nej zachovalo pomerne veľké množstvo fragmentov, ktoré zozbieral a vydal A. Grilli. K otázke dôležitosti Ciceronovho dialógu *Hortensius* v Augustínovom intelektuálnom vývoji pozri bližšie (Andoková, 2009, s. 52 – 55).

sky filozof Seneca.² Jeho dielo pojednávajúce o blaženom živote, podobne ako spisy ďalších autorov, boli dobre známe v kruhoch vzdelaných ľudí neskorej antiky. Augustín sám tento pojem preberá a dáva mu v kresťanskom kontexte úplne novú náplň.

Táto štúdia si kladie za cieľ predstaviť Augustína ako človeka hľadajúceho pravú múdrosť, ktorá v konečnom dôsledku vedie k blaženému životu. Pokúsime sa v nej poukázať predovšetkým na to, akú úlohu na Augustínovej ceste hľadania pravdy a šťastia zohralo Sväté písmo. Tiež tu aspoň v základných kontúrach priblížime Augustína kazateľa a pastiera, človeka, ktorého prvoradým poslaním bolo sprostredkovať Božie slovo tým, ktorí prichádzali za ním ako za svojim biskupom a učiteľom. Kázať a komunikovať svoju vieru bolo totiž jeho najväčšou vášňou, preto aj všetky prostriedky svojej kultúry a výrečnosti venoval štúdiu Písma a jeho odovzdávaniu Božiemu ľudu skrze liturgiu (La Bonnardière 1986, s. 21). Bol vskutku neúnavným kazateľom a hoci po svojom obrátení túžil nadovšetko žiť mníšsky život, pochopil, že vystupovanie do výšok kontemplácie musí sprevádzať zostúpenie k ľuďom, a to prostredníctvom kazateľskej služby. Avšak z niektorých jeho zmienok možno vyčítať, že táto úloha pastiera mu bola občas bremenom (por. *De doctr. christ.* I, 1, 1), lebo mu uberala čas, ktorý chcel venovať štúdiu Biblie.

Augustínove prvé stretnutia so Svätým písmom v detstve sa diali skrze počúvané slovo v kostole či v jeho blízkosti. Vo veku 19 rokov sa mu pri štúdiu dostala do rúk Ciceronova kniha *Hortensius*, ktorá zásadne zmenila celý jeho život, ako o tom hovorí vo svojich *Vyznaniach (Confessiones)*: „Veľa rokov prešlo – skoro dvanásť – od môjho devätnásteho roku, keď som sa čítaním Ciceronovho Hortensia nadchol pre štúdium múdrosti a odkladal som hľadať múdrosť úplným zrieknutím sa pozemského šťastia. Tú múdrosť, ktorej nielen nájdenie, ale už číre hľadanie sa malo pokladať za viac než všetky poklady a kráľovstvá sveta a všetky telesné rozkoše, ktoré by sa hneď naskytili.“ (*Conf.* VIII, 7, 17; preklad s. 213). Toto dielo tak zapôsobilo na mladého vášňami rozorvaného Augustína, že bol razom ochotný vzdať sa svojej úspešnej kariéry rétora, ktorá mu sľubovala nielen spoločenskú prestíž, ale aj značné hmotné zabezpečenie. Neskôr napíše o tejto svojej skúsenosti nasledujúce slová: „Mám teraz tridsaťtri rokov a takmer štrnásť rokov je odvtedy, čo som prestal túžiť po bohatstve. Keby sa mi aj náhodou ponúkalo, za nič

² Lucius Annaeus Seneca Mladší (4 pred Kr. – 65 po Kr.), významný rímsky stoický filozof, napísal dialóg *De vita beata*, v ktorom sa zaoberá otázkou, v čom spočíva ľudské šťastie. V tomto spise sa sústreďuje predovšetkým na dve otázky, a to: Čo robí človeka skutočne šťastným a akou cestou možno dôjsť ku šťastiu. Spis vznikol ako reakcia na kritiku jeho odporcov, ktorí autorovi vyčítali, že hoci sa štylizuje do úlohy skromného mudrca a vyzdvihuje prednosti chudoby, jednako sám zastáva vysoké postavenie na cisárskom dvore a patrí k najbohatším ľuďom v Rímskej ríši.

iné by som to nepovažoval, len za prostriedok na nevyhnutné živobytie a na dobročinné účely. Stačila jediná Ciceronova kniha, aby ma celkom poľahky presvedčila, že človek nemá v žiadnom prípade prahnúť po bohatstve, ale ak sa k nemu dostane, má ho spravovať nanajvýš múdro a rozvážne.“ (*Sol.* I, 10, 17; preklad s. 37)

Pri čítaní *Hortensia* Augustín natoľko zahorel túžbou po hľadaní pravdy a múdrosti, že sa po prvýkrát vo svojom živote pustil do štúdia Písma. Toto čítanie, ktoré však zredukoval len na malú časť biblických textov, bolo pre neho veľkým sklamaním hlavne kvôli štylistickým dôvodom: ako odchovanec klasickej výrečnosti v ňom totiž nenašiel eleganciu Ciceronovho štýlu.³ Opäť o tom neskôr napíše vo svojich *Confessiones*: „Môj vtedajší postoj bol značne odlišný od toho, ktorý zostávam teraz; keď som sa začal zapodievať Písmom a porovnal ho s dôstojnosťou Ciceronovej prózy, zdalo sa mi byť nedôstojné.“ (*Conf.* III, 5, 9).⁴ Keď krátko nato znova čítal prinajmenšom niekoľko ďalších biblických textov, bolo to už uprostred sekty manichejcov, v zajatí ktorej ostal takmer jedno desaťročie. Manichejci však čítali Písmo v značne oklieštenej podobe a zavrhovali najmä tie texty Starého zákona, ktoré sa na prvý pohľad zdali byť neprijateľné aj samotnému Augustínovi.⁵ Po čase však ani oni nedokázali presvedčiť mladého nepokojom zmietaného intelektuála a utíšiť jeho smäd po hľadaní pravdy. A tak sa sklamaný pustil do ďalšieho hľadania, tentoraz v Ríme, kde ho na čas zaujala škola akademického skepticizmu. Ale ani pri nej dlho nevytrval a po roku sa vďaka svojim bývalým manichejským priateľom dostal ako rétor na cisársky dvor v Miláne. Tu začala jeho cesta obrátenia a postupného objavovania skutočného kresťanstva.

Podľa svedectva *Confessiones* bolo Augustínovo obrátenie opäť spojené s čítaním Svätého písma. Štúdium Biblie a ďalších textov prispeľo totiž k tomu, že už viac nebol schopný obhajovať postoj manichejcov. Pri počúvaní Ambrózových kázní v Miláne si uvedomil, že príklad

³ Ako kňaz a biskup musel v sebe Augustín veľmi rýchlo prekonať postoj jazykového puristu, ktorému sa jazyk Biblie zdal byť nehodný kultivovaného muža zbehlého v rímskej výrečnosti. Pastoračné záujmy ho pochopiteľne viedli k zdôrazňovaniu ľudových prvkov v jazyku a k voľbe prostriedkov typických pre ľudovú výrečnosť. Dokladom toho sú najmä jeho kázne (*sermones ad populum*), ktorých slovná zásoba a štýl sú značne vzdialené uhladenému jazyku jeho veľkých spisov, ktorých hlavnými adresátmi boli pohania (napr. *De civitate Dei*). Pri kázaní naživo musel mať obzvlášť na zreteli, aké publikum pred ním stojí, a jasne si uvedomoval, že im treba prispôbiť nielen obsah, ale aj formu kázne.

⁴ Na tomto mieste uvádzam vlastný preklad z daného textu *Confessiones*, ktorý sa líši od oficiálneho slov. prekladu.

⁵ Keďže pre manichejcov bola hmota synonymom zla, považovali dielo stvorenia, predstavené v knihe Genézis, skôr za akt nevyhnutnosti než za prejav Božej lásky. Zavrhovali v podstate veľkú časť Starého zákona a z Nového zákona uprednostňovali predovšetkým Pavlove listy (pozri napr. Coyle, 2005, s. 908).

jeho tichého a bedlivého čítania Písma umožňuje i jemu samému chápať, ako môže byť interpretácia Písma v súlade s jeho vlastným spoločenským ukotvením, ako aj s jeho kultúrnymi a osobnými očakávaniami. Navyše pri objavovaní kresťanstva mu v tom čase výrazne pomáhala tiež čítanie kníh platonikov (por. *Conf.* VII, 9, 13), ktorých štúdium podľa jeho vlastného vyjadrenia vedie k tomu, že všetko, čo sa v nich nachádza, ešte viac zvyrazňuje idey Písma. Augustín sám predstavuje rozhodujúci moment svojho obrátenia ako akt čítania a doslovnej aplikácie morálnych princípov Biblie (por. *Conf.* VIII, 12, 29). Krátko po svojom obrátení, ku ktorému došlo v Miláne v auguste 386, odchádza spolu so synom Adeodatom, matkou Monikou a niekoľkými priateľmi na vidiecky statok v Cassiciaku, aby tam študoval Písmo a pripravoval sa na prijatie krstu.⁶ Mohli by sme však povedať, že tam okrem čítania Biblie robil do značnej miery tiež filozofiu.

Počas pobytu v ústraní sa totiž opätovne zamýšľa nad tým, čo je podstatou ľudského života a v čom spočíva blažený život, o ktorom ešte ako mladý čítal u Cicérona. Na jeseň roku 386 hľadá na túto otázku odpoveď v dialógu nazvanom *O blaženom živote (De beata vita)*, kde v spoločnom rozhovore s matkou a priateľmi uvažuje o šťastí pýtajúc sa, či sa človek stáva blaženým, keď vlastní to, po čom túži. Monika na to poznamenáva: „Ak [človek] túži po dobrom a má to, je blažený, ak však túži po zlom, je úbohý, aj keď to má.“ (*De b. vita* 2, 10; preklad s. 97) Augustín k tomu ešte dodáva, že šťastný je ten, kto vlastní Boha (por. *De b. vita* 2, 11). K rovnakému záveru dospel aj neskôr v novej definícii zvrchovaného dobra, prístupu k nesmrteľnosti, v spise *De Trinitate (O Trojici)*, kde tvrdí, že „bez nesmrteľnosti niet šťastia“ (*De Trin.* XIII, 7, 10).

Na základe toho vidíme, že v Augustínovom myslení dochádza k postupnému prechodu od filozofickej reflexie k teologickej meditácii: šťastný život, ktorý nám filozofia môže zaistiť na tomto svete, ale ktorý smrťou stratíme, nám len viera môže zabezpečiť navždy. Človek sa teda stáva múdрым iba skrze pozornosť voči Kristovmu učeniu, nielen skrze pozornosť venovanú filozofii a ľudskému bádaniu. O vzťahu medzi filozofiou a náboženstvom napíše Augustín tiež tieto slová: „Samo označenie [filozofov] v preklade znamená lásku k múdrosti. Ak je však múdrosť Boh sám, od ktorého všetko pochádza, ako nám to dosvedčuje Božia autorita a pravda, potom každý ozajstný filozof je milovníkom Boha.“ (*De civ. Dei* VIII, 1; preklad zv. 1, s. 223) Augustín vo svojich dielach opätovne používa myšlienky platonikov, aby pripravil svojich čitateľov na uznanie pravdivosti kresťanstva a na čítanie Písma bez predsudkov. Uvedomuje si, že je ťažké, ak nie priam nemožné, ponúknuť pohanom čítanie Biblie v jej celistvosti. Z vlastnej skúsenosti dobre vie,

⁶ Augustín spolu so synom Adeodatom prijali krst z rúk biskupa Ambróza na veľkonočnú vigíliu 24. apríla 387 (por. *Conf.* IX, 6, 14).

do akej miery môže toto čítanie na začiatku človeka zmiast, ba priam ho odradiť od prilnutia ku kresťanskému náboženstvu (por. *Conf.* III, 5, 9). Preto sa vo svojich apologetických spisoch na prvom mieste snaží ukázať čitateľom, že kresťanské náboženstvo je pravé náboženstvo, pretože završuje ideál filozofie. (por. napr. *De b. vita* 1, 5)

Ale vráťme sa späť k Augustínovej osobnej púti pri jeho objavovaní Písma. Po krste v Miláne sa spolu s matkou a synom rozhodol vrátiť do rodného mesta Thagaste v Afrike, kde chcel žiť mníšskym životom, venovať sa modlitbe a štúdiu Biblie. To sa mu krátky čas aj darilo, avšak Božia prozreteľnosť mu v roku 391 skrížila plány. Stalo sa tak v meste Hippo Regius, kde mal v úmysle založiť ďalší kláštor. Pri návšteve miestneho chrámu ho však ľudia zhromaždení na liturgii doslova dotiahli pred miestneho biskupa Valeria a žiadali ho, aby Augustína vysvätil za kňaza (Possidius, 2005, *Vita* 4). Povest' o jeho cnostnom živote sa totiž veľmi rýchlo rozšírila po celej krajine. Valerius, ktorý hovoril po grécky, mal veľký problém pripravovať si kázne v latinčine, ba čo viac, miestnemu púnskeму dialektu, ktorým hovorili bežní obyvatelia provincie, prakticky vôbec nerozumel.⁷ Augustín teda prijal toto svoje nové poslanie so slzami v očiach plný obáv, ale zároveň pokorne ako prejav Božej vôle. Avšak skôr než sa pustil do kazateľskej služby, napísal biskupovi Valeriovi list, aby ho požiadal o potrebný čas na štúdium Písma. Podľa našich dostupných informácií je Augustín prvým kňazom v Afrike, ktorý kázal počas liturgického zhromaždenia. Kázanie Božieho slova bolo totiž dovtedy rezervované výlučne osobe biskupa.⁸ Augustín bol teda vo vzťahu k Biblii viac-menej samoukom, čo si my, ľudia dnešnej doby, len sotva vieme predstaviť. Počnúc prvými spismi napísanými po kňazskej vysviacke nachádzame v jeho spisbe množstvo biblických referencií, alúzií a citácií na Písmo. Veľkú službu mu pritom poskytovala práve jeho vynikajúca pamäť, ktorá mu umožňovala poľahky citovať jeden text Písma a vzápätí ho podložiť iným biblickým citátom.

Tu si musíme ešte uvedomiť ďalšiu skutočnosť, a to, že Augustín nikdy nemal pred sebou takú Bibliu, akú poznáme my v 21. storočí. Korpus textov, ktoré považujeme za biblické, mu boli odovzdané ako „Písma“ (*Scripturae*). Poznal ich vo forme samostatných kníh či skupín kníh: napríklad Žalmy, Pavlove listy alebo evanjeliá. Niektoré grécke rukopisy síce obsahovali všetky knihy Písma jeho doby, no nie je isté, či mal takýto rukopis vôbec niekedy v rukách (O'Donnell, 2005, s. 154). Prvá „latinská“ Biblia, ktorú poznáme a ktorá v sebe obsahuje celé Písmo v jednom zväzku, pochádza až z doby Cassiodora z polovice šiesteho storočia. V prípade Augustínových súčasníkov sa kontakt s Pís-

⁷ Túto situáciu farbisto vykresľuje v Augustínovej biografii P. Brown (Brown, 1969, s. 131 - 133). Pozri tiež (Lichner, 2008, s. 67 - 69).

⁸ V Augustínovej dobe trvala kázeň zväčša 45 minút až 1 hodinu a normálne predstavovala komentár k biblickým textom, ktoré sa čítali počas bohoslužby. Por. (Doyle, 1976/1977, s. 219).

mom nadväzoval najmä prostredníctvom počúvaného slova, skôr než prostredníctvom čítania samotného textu. Dokonca aj pre malý okruh vzdelancov boli knihy drahé a vzácne, a preto hovorené slovo predstavovalo najúčinnější prostriedok ako osloviť čo najširšie publikum. Bežní kresťania Augustínovej doby, vrátane členov jeho komunity v Hippone, neboli príliš zvyknutí sami čítať Bibliu. Augustín bol v tomto ohľade skôr výnimkou, keďže jeho kontakt s Bibliou pochádzal z väčšej časti z kontaktu s písaným textom. Jeho záujem o Bibliu predstavoval akúsi syntézu vlastného štúdia biblického textu a jeho verejnej meditácie pre rôznorodé poslucháčstvo. To je tiež dôvodom, prečo nemal také vedecké ambície ako napríklad Hieronym, ktorý bol vynikajúcim filológom a ktorý preložil Starý zákon z hebrejčiny do latinčiny. V jednom liste adresovanom Hieronymovi to Augustín vyjadruje takto: „Je mi jasné, že nemám a ani by som už nemohol nadobudnúť také poznanie svätých Písem, ako máš ty. Ak aj mám v tejto oblasti nejakej schopnosti, dávam ich všemožne do služby Božiemu ľudu. Pokiaľ ide o hlbšie štúdium, ktoré si nevyžaduje vyučovanie poslucháčov, moje cirkevné povinnosti mi v tom úplne bránia.“ (Ep. 73, 2)

Keď Augustín hovorí svojmu predchodcovi biskupovi Valeriovi (por. Ep. 21), že potrebuje určitý čas na hlbšie oboznámenie sa s Písmom, skôr než prijme zodpovednosť spojenú s kňazskou službou, je to práve pastoračná a ekleziologická dimenzia Písma, ktorú má v prvom rade na zreteli, nielen biblický text sám osebe. V tejto súvislosti si treba tiež pripomenúť, aký text resp. texty Biblie Augustín čítal a ako s nimi dokázal pracovať. Počas podstatného obdobia svojej kazateľskej služby používal latinské texty Biblie, ktoré sú súčasťou toho, čo sa dnes nazýva *Vetus Latina* (stará latinská verzia). V tom čase ešte neexistovala „autorizovaná verzia Biblie“ či „*Vulgata*“; jednotlivé miestne cirkvi používali tie verzie biblických textov, ktoré mali práve k dispozícii. Augustín sám uprednostňuje spomedzi nich tú, ktorú nazýva *Itala* (por. *De doctr. christ.* II, 15, 22). Keďže ani on sám nikdy nepoužíval jednu kompletnú Bibliu, neprekvapuje nás, že jeho spisy sú svedkami kontaktu s rozličnými textami v rôznych obdobiach. Tieto latinské verzie boli prekladmi z gréčtiny a Hieronymove preklady Písma začal Augustín používať až pomerne neskoro, aj to len v značne obmedzenej miere, pričom sa viackrát vyjadril, že je spokojný s prijatými prekladmi z gréčtiny⁹ a má pochybnosti o tom, či je dobré miesť veriacich, ktorí sú už na ne dlhšie obdobie zvyknutí. Mnohí sa totiž neraz sťažovali, keď museli počúvať novú verziu biblického textu. Jednako v praxi stále viac pozornosti venoval Hieronymovmu dielu a bol ním ovplyvnený hlavne v neskoršom období, ako to dosvedčuje jedna explicitná citácia v *De doctr. christ.* IV, 7, 17.

⁹ Medzi gréckymi prekladmi Biblie uprednostňoval Augustín Septuagintu. Por. *De doctr. christ.* II, 15, 22.

Výsledkom Augustínovho štúdia Písma v období po nástupe do kňazskej služby je viacero spisov a biblických komentárov. Krátko po tom, čo v roku 396 zaujal po smrti biskupa Valeria miesto sídelného biskupa v meste Hippo Regius, sa Augustín pustil do písania azda jedného z najzaujímavejších diel antickej exegézy a hermeneutiky pod názvom *De doctrina christiana* (*O kresťanskej náuče*), ktoré patrí k Augustínovým kľúčovým spisom. Dielo pozostáva zo štyroch kníh a možno ho v zásade rozdeliť na dve časti, tak ako sa o tom dozvedáme už z úvodu prvej knihy, kde autor píše: „Sú dve veci, o ktoré sa opiera celý výklad Písma: spôsob odhaľovania toho, čo treba pochopiť, a spôsob prednášania už pochopeného.“ (*De doctr. christ.* I, 1, 1; preklad s. 36) V prvých troch knihách, ktoré vznikli na prelome rokov 396/397, sa teda Augustín zaoberá pravidlami potrebnými pre štúdium a správne pochopenie Písma. Tie môžu s úžitkom využiť všetci kresťania, túžiaci hlbšie spoznať Bibliu. Kniha IV, ktorá bola napísaná až o tridsať rokov neskôr, vychádza viac-menej z Augustínovej dlhoročnej kazateľskej praxe a ponúka akýsi manuál kresťanského kázania pre kňazov a budúcich kazateľov (Andoková, 2004, s. 22 n.).

Na nasledujúcich riadkoch sa zameriame predovšetkým na knihu II tohto spisu, ktorej záver sa stal čímsi ako „chartou kresťanskej kultúry“ (Verheijen, 1974, s. 13; Bochet, 1997, s. 528). V súvislosti s výkladom Písma v nej Augustín rozpracoval teóriu znaku a exegézy, ktorá rehabilituje používanie profánneho poznania a tým dáva aj novú hodnotu kontemplácii prírody pod podmienkou, že táto bude podriadená teológii. V diele tak vypracoval skutočnú hermeneutiku. Podľa neho exegéza a kontemplácia prírody, ktorá ju dopĺňa, ponúkajú duši akúsi vstupnú bránu na ceste pri hľadaní Boha. Augustín v tejto knihe zmieruje vedecské poznanie a vieru, prírodu a Písmo, tým, že im obidvom dáva ako konečný cieľ poznanie Boha (Andoková, 2008, s. 144). V závere tejto knihy nachádza zároveň odpoveď na to, ako môžu kresťania pozitívnym spôsobom využiť výsledky pohanského bádania a poznania a obrátiť ich na úžitok pre kresťanov (por. *De doctr. christ.* II, 40, 60). Má pritom na zreteli predovšetkým tie vedné disciplíny, ktoré tvorili základ siedmich slobodných umení (*septem artes liberales*).¹⁰ Jasne tu formuluje názor, že hoci pohanské nauky môžu byť pri štúdia Písma užitočnou pomôckou, jednako pri poznávaní právd viery nie sú nevyhnutnou podmienkou. V závere 42. kapitoly o tom čítame: „Ale o čo bezcennejšia bola zásoba zlata, striebra a šatstva, ktorú si ľud Izraela priniesol so sebou z Egypta, v porovnaní s bohatstvom získaným neskôr v Jeruzaleme, ktoré dosiahlo svoj vrchol za vlády kráľa Šalamúna (por. *1 Kr* 10, 14 n.), práve také bezcenné je všetko užitočné poznanie, získané z kníh pohá-

¹⁰ Slobodné umenia (*artes liberales*) boli predmetom jeho záujmu v spise *De ordine* (*O poriadku*), ktorý vznikol o desať rokov skôr než prvé tri knihy spisu *De doctrina christiana*.

nov, keď ho porovnáme s poznaním obsiahnutým vo Svätom písme. Lebo čokoľvek by sa mohol človek naučiť z iných prameňov, pokiaľ to je škodlivé, Písmo to zavrhuje; ak však toto poznanie osoží, vtedy je v Písme obsiahnuté. A zatiaľ čo každý človek v ňom môže nájsť všetko, čo sa s úžitkom naučil inde, nájde v ňom omnoho hojnejšie tie veci, ktoré nemožno nájsť na žiadnom inom mieste, ale možno sa ich naučiť len v jeho obdivuhodnej vznešenosti a úžasnej prostote.“ (*De doct. christ.* II, 42, 63; preklad s. 93 – 94)

Tu opäť Augustín zdôrazňuje, že len pokorný a mierny duch môže v Písme odhaliť pravdu a spoznať v ňom Stvoriteľa a svojho Pána, lebo Boh sa pyšným protiví. Preto ďalšiu vec, ktorú v tejto súvislosti treba zdôrazniť, je fakt, že štúdium Písma prináša skutočné ovocie len vtedy, keď napomáha kresťanovi budovať väčšiu lásku k Bohu a k blížnemu; na druhej strane ak človek študuje Písmo len pre poznanie samotné, uspokojuje výlučne vlastnú zvedavosť a završuje svoju pýchu. Už v prvej knihe tohto spisu to Augustín veľmi pekne hovorí týmito slovami: „Ktokoľvek si myslí, že chápe Sväté písma či akúkoľvek ich časť, avšak ich vykladá takým spôsobom, ktorý nijako nesmeruje k budovaniu tejto dvojitej lásky k Bohu a k blížnemu, vôbec ich nechápe tak, ako by mal. Ak však v nich na druhej strane nachádza taký zmysel, na základe ktorého možno budovať lásku, hoci aj nevystihne presný zmysel toho, čo autor textom zamýšľal na tomto mieste vyjadriť, jeho omyl nie je zhubný a úplne sa vymyká obvineniu z klamstva.“ (*De doct. christ.* I, 36, 40; preklad s. 54)

Literatúra

ANDOKOVÁ, M.: *Kresťanská kultúra podľa diela „De doctrina christiana“ a jej vplyv na neskorších európskych autorov*. Bratislava. Patristická literatúra a európska kultúra 2008, s. 143 – 158.

ANDOKOVÁ, M.: *Mysel ako Boží obraz podľa De Trinitate XIV*. In: *Antológia – Patristika a Scholastika*. Úvodná štúdia. Bratislava. Dobrá kniha / Teologická fakulta Trnavskej univerzity. 2009, s. 48 – 61.

ANDOKOVÁ, M.: *O kresťanskej náuke*, úvodná štúdia. In: *O kresťanskej náuke – O milosti a slobodnej vôli*. Prešov. Petra (v edícii Bibliotheca Antiqua Christiana). 2004, s. 22 nn.

BOCHET, I.: *Note complémentaire 13*. In: *De doctrina christiana – La Doctrine Chrétienne*. BA 11/2. Paris. Institut d'Études Augustiniennes, 1997. s. 528 – 546.

BROWN, P.: *Augustine of Hippo: A Biography*. Berkeley. University of California Press. 1969.

CICERO, Marcus Tullius: „Hortensius“. Ed. A. Grilli. Milano. Instituto Editoriale Cisalpino. 1962.

COYLE, J. K.: „Mani, Manichéisme“. In: *Encyclopédie Saint Augustin – La Méditerranée et l'Europe IVe-XXe siècle*. Ed. A.D. Fitzgerald, úvod S. Lancel. Paris. Éditions du Cerf. 2005, s. 903 – 910.

DOYLE, G. W.: *Augustine's sermonic method*. In: *The Westminster Theological Journal*, zv. 39. Philadelphia, Pennsylvania. 1976/1977, s. 213 - 238.

LA BONNARDIERE, A.-M.: *Introduction*. In: *BTT 3 - Saint Augustin et la Bible*. Paris. Éditions Beauchesne. 1986.

LICHNER, M.: *Pohýňaný milosťou k službe v pokore: žité a ohlasované kňazstvo podľa svätého Augustína*. Bratislava. Patristická literatúra a európska kultúra 2008, s. 65 - 83.

O'DONNELL, J. J.: „Bible“. In: *Encyclopédie Saint Augustin - La Méditerranée et l'Europe IVe-XXIe siècle*. Ed. A.D. Fitzgerald, úvod S. Lancel. Paris. Éditions du Cerf. 2005, s. 153 - 159.

POSSIDIUS: *Vita Augustini*. In: *Possidius - Vita Augustini*. Paderborn - Zürich. Ferdinand Schöningh. 2005, s. 26 - 108.

SENECA, Lucius Annaeus: *De vita beata*. In: *Dialogorum liber VII*. Ed. E. Hermes. Leipzig. Teubner. 1923, s. 195 - 230.

VERHEIJEN, L.: *Le De doctrina christiana de saint Augustin*. In: *Augustiniana 24* (1974).

Diela Aurelia Augustina

Confessiones (= *Conf.*). CCL 27, ed. L. Verheijen. Turnhout. Brepols. 1981. Slovenský preklad: *Vyznania*. Preklad z lat. originálu J. Kováč. Bratislava. Lúč. 1997.

De beata vita (= *De b. vita*). CCL 29, ed. W.M. Green. Turnhout. Brepols. 1970, s. 65 - 85. Slovenský preklad: *O blaženom živote*. Preklad z lat. originálu A. Valento- vič. In: *Antológia z diel filozofov - Patristika a scholastika*. Bratislava. Nakladateľ- stvo Pravda. 1975, s. 93 - 109.

De civitate Dei (= *De civ. Dei*). CCL 47-48, eds. B. Dombart - A. Kalb. Turnhout. Brepols. 1955. Slovenský preklad: *Boží štát*, 2. zv., preklad z lat. originálu J. Kováč, Š. Dian, M. Pätoprstý. Bratislava. Spolok sv. Vojtecha v Trnave / Lúč. 2005.

De doctrina christiana (= *De doct. christ.*). CCL 32, ed. J. Martin. Turnhout. Bre- pols. 1962. Slovenský preklad: *O kresťanskej náuke*. Preklad z lat. originálu, úvod a pozn. k dielu M. Andoková. In: *O kresťanskej náuke - O milosti a slobodnej vôli*. Prešov. Petra (v edícii *Bibliotheca Antiqua Christiana*). 2004, s. 19 - 168.

De ordine (= *De ord.*). CCL 29, ed. W. M. Green. Turnhout. Brepols. 1970, s. 89 - 137.

De Trinitate (= *De Trin.*). CCL 50-50A, eds. W.J. Mountain - F. Glorie. Turnhout. Brepols. 1968. Slovenský preklad: *O Trojici XIV*, in: *Antológia - Patristika a Scho- lastika*. Preklad z lat. originálu, úvod a poznámky M. Andoková. Bratislava. Dobrá kniha / Teologická fakulta Trnavskej univerzity. 2009, s. 12 - 21, 48 - 88.

Enarrationes in Psalmos (= *En. in Ps.*). CCL 38-39-40, eds. E. Dekkers - J. Fraipont. Turnhout. Brepols. 1956.

Epistulae (= *Ep.*). CSEL 34.1, 34.2, 44, 57, 58, ed. A. Goldbacher. Wien 1895-1898.

Soliloquia (= *Sol.*). CSEL 89, ed. W. Hörmann. Wien. 1986, s. 3 - 98. Slovenský pre- klad: *Samovravy*. Preklad z lat. originálu, úvod a pozn. k dielu K. Šotkovská. In: *Samovravy - O nesmrteľnosti duše*. Trnava. Filozofická fakulta TU (v edícii *Bibli- otheca Antiqua Christiana*). 2007, s. 17 - 79.